

SABOTAŽNE AKCIJE V MARIBORU OD KONCA APRILA DO ZAČETKA AVGUSTA 1941

MILAN ŽEVART

Sabotažne akcije so bile le del obsežne uporniške dejavnosti v času priprav za oboroženo vstajo in v prvih mesecih narodnoosvobodilnega gibanja v Mariboru. K uporniški dejavnosti v širšem smislu sodijo številni uporniški sestanki, vzpostavljanje postojank in zvez in širjenje narodnoosvobodilnega gibanja ter še zlasti ustanavljanje odborov Osvobodilne fronte slovenskega naroda, zbiranje orožja in drugega materiala in priprave za ustanovitev partizanske enote na Pohorju. Navedeno je bilo povezano z intenzivno politično in propagandno dejavnostjo. V okviru te so bile številne trosilne in napisne akcije, ki pa jih v prispevku o sabotažah ne bomo upoštevali.¹ Pri nekaterih od sabotažnih akcij v obravnavanem obdobju gre vsekakor za take, ki sodijo med najpomembnejše sabotažne akcije v času okupacije in narodnoosvobodilnega gibanja v Mariboru. Dan prve sabotažne akcije, 29. april, je bil 1971. leta določen za praznik občine Maribor. Po razdelitvi območja velike mariborske občine na šest mariborskih občin, ki je sledila referendumu 1980. leta, je bil 29. april določen za praznik mesta Maribor in združenih mariborskih občin.² Dne 21. maja 1961 je bila na kraju prve sabotažne akcije odkrita spominska plošča, ki jo je aprila 1975 zamenjal lep spomenik.³

Prva sabotažna akcija v Mariboru je bila torej 29. aprila 1941. Za razumevanje njene pomena je treba navesti vsaj tole. Okupacija slovenske Štajerske in še posebej Maribora so nacisti temeljito pripravili. Že pred zasedbo so imeli pripravljene načrte za uvedbo okupacijske civilne uprave in za ponemčevanje. Takoj po zasedbi so lahko začeli izvajati ukrepe, ki naj bi v kratkem času omogočili priključitev okupacijskega območja Spodnja Štajerska nemškemu rajhu. Še zlasti v Mariboru je bila hitra vzpostavitev opukatorjevega aparata tudi posledica delovanja gospodarsko močne, nacistično usmerjene nemške manjšine. 14. aprila je prišel v Maribor štajerski gauleiter nacistične stranke in državni namestnik dr. Sigfried Uiberreither in kot šef civilne uprave prevzel oblast na Spodnjem Štajerskem. Istega dne je začel v Mariboru delovati politični komisar za mesto Maribor SA Standartenführer Fritz Knaus.

Že pred tem je bilo določeno osebje mestne uprave. Dne 14. aprila je v Mariboru prevzel

svoje posle tudi pooblaščenec šefa varnostne policije in varnostne službe pri šefu civilne uprave SS Standartenführer Otto Lurker, ki je kmalu dobil naziv komandanta varnostne policije in varnostne službe na Spodnjem Štajerskem. Dne 16. aprila je šef civilne uprave imenoval ukinitvenega komisarja za društva, organizacije in združenja na Spodnjem Štajerskem, ki je imel sedež v Mariboru. 18. aprila je Heinrich Himmler, ki je bil tudi državni komisar za utrjevanje nemštva izdal »smernice za izselitev tujerodnih elementov iz območja Spodnje Štajerske«. To so bile predvsem smernice za izganjanje Slovencev. V Mariboru je bil organiziran preseljevalni štab, ki ga je vodil komandant varnostne policije in varnostne službe. Že pred tem v prvih dneh po zasedbi in med drugim v noči na 11. april so izvedli prve aretacije Slovencev. 15. aprila je okupator izvedel večjo aretacijsko akcijo. Tedaj so zaprli okrog tristo ljudi. Tem aretacijam so sledile nove in nove. V drugi polovici 1941 (okrog 17. aprila) je pristojni urad preseljevalnega štaba uredil sprejemno taborišče za aretirane Slovence v meljski vojašnici v Mariboru. 22. aprila je šef civilne uprave kot pooblaščenec državnega komisarja za utrjevanje nemštva Himmlerja izdal uredbo o ustanovitvi urada pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva za Spodnjo Štajersko v Mariboru, ki je med drugim upravljal zaplenjeno premoženje aretirani in izgnani Slovencev. Dne 26. aprila je prišel v Maribor, kjer je bilo središče okupatorjevega aparata za Spodnjo Štajersko, Adolf Hitler.⁴

April 1941 je bil v Mariboru čas velikega zmagoslavja nacističnih okupatorjev in seveda tudi mariborskih kulturbundovcev in nemčurjev in čas velikega pritiska na Slovence. V takem času je skupina mladih mariborskih komunistov in skojevcev pripravljala prvo akcijo v Mariboru, ki so jo izvedli tri dni po Hitlerjevem obisku Maribora.

To akcijo je v svojem poročilu nemškemu notranjemu ministrstvu z dne 30. maja 1941 omenil višji vladni svetnik dr. Müller-Scholtes, zvezni uradnik notranjega ministra oz. njegovega osrednjega urada za zasedena jugovzhodna območja pri šefu civilne uprave na Spodnjem Štajerskem.⁵ Müller-Scholtes ni omenil kraja in datuma akcije, zapisal pa je, da so varnostni policijski ukrepi na Spodnjem Štajerskem preprečili nasprotnikovo de-

Prihod nemške konjeniške enote v Maribor v začetku aprila 1941 (Posnetek na današnji Partizanski cesti)

javnost in da je prišlo le do ene omembe vredne teroristične akcije, v kateri sta bila zažgana dva avtomobila. Scholtesu tedaj niso bile znane priprave KPS na vstajo in dejavnost s tem v zvezi. Scholtesovo poročilo je bilo po osvoboditvi prvi znani dokument o sabotažni akciji v Mariboru in na tem poročilu so temeljile prve omembe te akcije v literaturi.⁶ Glede datuma akcije je bilo torej znano le to, da je bila pred 30. majem. Le nekateri so v svojih izjavah trdili, da je bila akcija konec aprila ali v začetku maja 1941. Celo udeleženec akcije Albin Vernik je v svoji izjavi leta 1958 trdil, da je bila akcija proti koncu maja. Ko so bili odkriti še trije okupatorjevi dokumenti o akciji, so le-ti potrдили, da so imeli prav tisti, ki so pričevali, da je bila prva sabotažna akcija v Mariboru že prej.⁷

Naj najprej navedemo osnovne podatke o prvi sabotažni akciji v Mariboru. Dne 28. aprila okoli osme ure zvečer je inž. Sepp Treiber parkiral osebni avto, ki je bil last firme Treiber iz Gradca v Volkmerjevem prehodu pri hotelu Zamorc. Uro kasneje je tam pustil osebni avtomobil tudi voznik deželnega kmečkega vodje Seppa Heinzla, ki je bil last deželne kmečke zveze Südmark. Oba voznika sta svoja avtomobila malo pred polnočjo pregledala in ugotovila, da je vse v redu.

29. aprila zjutraj pa sta bila avtomobila zaradi požara povsem uničena. Zaradi vročine so popadala na tla tudi bližnja okenska stekla.

Po ugotovitvah policije sta bila avtomobila zažgana med pol peto in šesto uro oz. dvajset minut po peti uri zjutraj. K temu je treba dodati, da je izpostava mariborske kriminalne policije v svojem poročilu tudi omenila, da so bili mariborski gasilci o požaru obveščeni ob peti uri. Policija je po prvih preiskavah ugotovila, da požar ni nastal zaradi neprevidnega ravnanja oz. da sta bila avtomobila zažgana in je zato takoj začela iskati storilce. V poročilu mariborske izpostave mariborske kriminalne policije z dne 29. aprila 1941 je zapisano, da še ni bilo mogoče ugotoviti osumljencev. Policijski direktor v Mariboru je istega dne v poročilu političnemu komisarju mesta Maribor tudi zapisal, da storilcev še ni bilo mogoče ugotoviti, a za krivca je že označil slovensko mladino. Na koncu kratkega poročila je namreč zapisal: »Slovenska mladina med 16. in 22. letom zopet dviga glavo. Pomagala nam bo le energična policijska akcija, ki jo pripravljamo.«⁸

Akcijo, ki jo je napovedal policijski direktor, je okupator zelo hitro pripravil in jo izvedel 29. aprila. Zbral je znatne sile in v središču mesta in s tem tudi v bližini Volkmerjevega prehoda blokiral ulice in izvedel

racije. Najobsežnejša je bila popoldne. Aretirali so več deset slovenskih mladincev. Večino prijetih so zbrali v bifeju na vogalu Tyrševe in Slovenske ulice. Nekaj aretiranih so po prvih zaslišanjih in legitimiranju izpustili, druge pa so s policijskimi avtomobili odpeljali v meljsko vojašnico, kjer so jih zaprli v kletne prostore. Pri selekciji prijetih so sodelovali mariborski sodelavci okupatorja oz. gestapa. Policija je aretirala tudi solastnico omenjenega bifeja Heleno Štor, ker se je v tem bifeju rada zbirala slovenska mladina. Štorovi so zaplenili tudi blagajno. Zaprli so še nekaj slovenskih meščanov in jih naslednjega dne, ko so plačali visoko odškodnino za požgana avtomobila (200000 dinarjev), izpustili.

Müller-Scholtes je v že omenjenem poročilu navedel, da je bilo v akciji proti slovenski mladini aretiranih šestdeset oseb. Ker je pisal o akciji proti slovenski mladini, lahko sklepamo, da v navedeno število ni prištel starejših meščanov, ki so jih zaprli zaradi plačila odškodnine. V pričevanjih aretiranih so navedeni različni podatki o številu aretirancev. Tako je prof. Vladimir Potočnik 1981 trdil, da so Nemci odpeljali v meljsko vojašnico 69 mladincev, Mirko Šoštarčič pa navede število 64 ali 65. Če sta navedeni trditvi točni, je okupator po akciji v Volkmerjevem prehodu, če upoštevamo še starejše meščane, ki so bili prijeti, in Franca Brodnika iz hotela Zamorec, aretirali skoraj 80 oseb. Veliko število imen aretiranih je bilo pri poizvedovanjih 1981 ugotovljenih. Müller-Scholtes je zapisal, da so bili mladinci zaprti nekaj dni. V pričevanjih aretiranih so najbolj pogoste trditve, da so bili zaprti 6–8 dni. V

pričevanjih je tudi navedeno, da so jih nekaj časa zadržali v meljski vojašnici zato, da niso bile preveč vidne posledice pretepanja. Izpustili niso cele skupine naenkrat, ampak posameznike v krajših presledkih. Pred izpustitvijo so jih opozorili, da ne smejo govoriti o postopanju z njimi. To opozorilo so morali tudi podpisati.

V kletnih prostorih meljske vojašnice so zaprte mladince silovito pretepali, zastraševali in zasramovali ter jih mučili še na druge načine. Nekateri so pretepali že med vožnjo v meljsko vojašnico. Od zaprtih so predvsem skušali izvedeti, kdo je zažgal avtomobila. Zvedeli niso ničesar. Dne 4. maja je mariborska izpostava kriminalne policije poročala, da so bila dotedanja poizvedovanja neuspešna in da bodo z njimi intenzivno nadaljevali. V doslej znanih okupatorjevih dokumentih iz kasnejšega obdobja ni najti podatkov o tistih, ki so izvedli akcijo v Volkmerjevem prehodu. Za imena udeležencev nekaterih drugih sabotažnih akcij so Nemci kasneje zaradi izdaje izvedeli. Sklepamo lahko torej, da okupatorju preiskava o udeležencih prve uporniške akcije ni uspela.⁹

Posledica sabotažne akcije v Volkmerjevem prehodu je bila tudi uvedba policijske ure v Mariboru, ki jo je odredil politični komisar mesta Maribor. Le-ta je ukazal, da ne sme biti nobena civilna oseba v času od pol ene do pete ure zjutraj v javnih prostorih, na cestah, ulicah in poteh ter da morajo biti lokali ob 24. uri zaprti. Izjeme iz nujnih razlogov (predvsem zaradi poklicnih dolžnosti) so bile možne le s posebno dovolilnico policijske direkcije.¹⁰

Okupatorjev posnetek zažganega avtomobila v Volkmerjevem prehodu

Zaradi neuspeha okupatorjeve preiskave iz njegovih dokumentov ničesar ne izvemo o udeležencih akcije v Volkmerjevem prehodu. Kar vemo o teh, temelji na skopih pričevanjih tistih, ki so bili tako ali drugače z akcijo povezani in so preživeli vojno, in tistih, ki so bili po akciji o njej obveščeni. Akcija je bila izvedena po pravilih stoge konspiracije. Tudi izdajalec Alojz Zorko po svoji aretaciji o akciji v Volkmerjevem prehodu gestapu ni ničesar povedal. Verjetno o njej ni tudi ničesar izvedel.¹¹ O konspiraciji bomo navedli nekaj podatkov iz pričevanj Albina Vernika. Kot bomo videli, so organizatorji akcije v času NOB dali življenje za svobodo. Težava je še v tem, da so med posameznimi pričevanji razlike. Navedeno onemogoča natančnejšo rekonstrukcijo pobud za akcijo, priprav zanj, poteka akcije in imen vseh udeležencev.

Pomembno pa je to, da iz pričevanj le izvemo, da je sabotažno akcijo v središču Maribora pripravljali in izvedel ožji krog mladih mariborskih komunistov in skojevcev, ki so k pripravam na načrtovano akcijo pritegnili še nekaj mladincev. Okupatorjeva policija je torej v glavnem pravilno usmerila preiskavo, ko je iskala storilce med slovensko mladino, ni pa se dovolj omejila na komunistično mladino, kar je bila tudi posledica zgodnjega datuma akcije.

Po spominskih virih je mogoče trditi, da so najpomembnejšo vlogo pri pripravi in izvedbi akcije imeli komunisti in skojevski funkcionarji Avgust Greif, Ljubo Tarkuš in Bojan Ilich. Med tistimi, ki naj bi izvajalca ali izvajalce akcije opozorili na nevarnost sta bila skojevca Albin Vernik in Franjo Zorko.¹² Avgust Greif-Blisk je padel 4. novembra 1941 pri prehodu Štajerskega partizanskega bataljona prek ceste Planina — Jurklošter.¹³ Bojana Ilica so Nemci ustrelili 23. septembra 1941 v Mariboru. Ljuba Tarkuša, ki je bil po ustanovitvi sabotažnih skupin vodja take skupine na levem bregu Drave, so Nemci ustrelili 6. januarja 1942 v Mariboru.¹⁴

Eno prvih in tudi najpomembnejših pričevanj, ki je osvetlilo akcijo v Volkmerjevem prehodu, je pričevanje Albina Vernika iz leta 1958. Vernik je bil skojevec od 1938. leta. Iz njegovih izjav naj navedemo nekaj podatkov.

K akciji ga je pritegnil Avgust Greif in mu pri tem dejal, da mora o dejanju, ki ga bodo opravili, molčati, ker bo sicer lahko izgubil glavo. Ni pa Greif Verniku povedal nobene podrobnosti o nameravani akciji. Greif in Vernik sta bila z desnega brega

Drave in sta morala zgodaj zjutraj prek lesenega mostu čez Dravo, ki je bil zastražen. Tedanji glavni most je namreč bil porušen. V delovni obleki in z orodjem sta straži povedala, da gresta na delo. Na Glavnem trgu sta se sestala s Tarkušem. Vernik je videl še nekatere, a za njihova imena ni vedel. Greif je z nekom odšel proti Volkmerjevemu prehodu, njemu pa je naročil, naj ostane na straži na vogalu Gosposke ulice in Ulice 10. oktobra. Šele kasneje je Vernik izvedel, kaj se je zgodilo v Volkmerjevem prehodu. Pripomniti moramo, da o akciji niso vedeli nič tudi drugi stražarji na vogalu Slovenske in Gosposke ulice, Jurčičeve in Gosposke ulice in na koncu Volkmerjevega prehoda. Leta 1981 je Vernik povedal, da mu je Greif naročil, naj na nevarnost opozori s požvižgavanjem melodije pesmi Nabrusimo kose in da bo to tudi znak za umik. Leta 1981 je Vernik omenil le srečanje s Tarkušem.¹⁵

Glede neposredne pobude za akcijo je Drago Vresnik v svojem prispevku k razpravi o datumu praznika občine Maribor postavil akcijo v Volkmerjevem prehodu v okvir spontanega mladinskega upora v drugi polovici aprila 1941 in zapisal: »Možnost za spontano organiziranje mladine, zlasti dijakov, v tistih aprilskih dneh je dala okupatorjeva šolska oblast, ki je klicala šolsko mladino na ponovni vpis v šole. »K temu je treba pripomniti, da je mestni šolski urad šele 30. aprila objavil poziv za vpis otrok nemških staršev in nemških državljanov v osnovne in meščanske šole.¹⁷ Torej je bil prvi poziv za vpis otrok v šole objavljen po akciji v Volkmerjevem prehodu, in še ta je veljal le za nemške otroke. Dne 22. maja 1941 pa je pooblaščenec za višje šole pri šefu civilne uprave Manfred Straka obvestil gimnazijce in realce, da bo vpisovanje v Mariboru 26. in 27. maja 1941.¹⁸ Akcije v Volkmerjevem prehodu torej le ni mogoče povezovati z odporom proti vpisu v nemške šole. Pobuda za akcijo je izhajala iz protifašistične in osvobodilne usmeritve ter borbenega razpoloženja skojevcev in komunistov oziroma iz splošne usmeritve komunistične partije, ki je že pripravljala boj proti okupatorju. Vendar je treba poudariti, da organizatorji akcije seveda še niso mogli vedeti za ustanovitvev Protiimperialistične oz. Osvobodilne fronte slovenskega naroda v Ljubljani. Akcijo so začeli pripravljati že pred 28. aprilom, saj vseh priprav za akcijo ni bilo mogoče opraviti v noči na 29. april oz. v urah od parkiranja avtomobilov do požiga le-teh. V teh urah so lahko izvedli le zadnje priprave

in akcijo izvedli. Pobudniki akcije so torej že pred 29. aprilom pripravljali sabotažne akcije v središču Maribora in so si med drugim že prej preskrbeli bencin. Pomembno je tudi vprašanje, če je o akciji pred njeno izvedbo razpravljali kakšen partijski forum. Martin Greif-Rudi je izjavil da se organizatorji sabotažne akcije v Volkmerjevem prehodu niso poprej posvetovali z okrožnim komitejem KPS Maribor in ga o nameravani akciji tudi niso obvestili.¹⁹ Po tej izjavi so-deč je bila prva uporniška akcija proti okupatorju v Mariboru rezultat pobude skupine komunistov in skojevcev. To potrjuje dejstvo, da je bila v neposredni bližini kraja akcije v stanovanju Dolharjevih pomembna partijska postojanka, kjer so tedaj skrivali nekega avstrijskega ali nemškega komunisto, s katerim so bili v stiku člani pokrajinskega komiteja KPS za severno Slovenijo oz. Miloš Zidanšek.²⁰ Zaradi akcije se je pojavila skrb, da bi Nemci postojanko odkrili. Vsekakor pa so mariborski komunisti o akciji razpravljali po njeni izvedbi. Sonja Černezel navaja v svoji izjavi, da sta na sestanku njene partijske celice poročala Ljubo Tarkuš in Djuro Sabolek o akciji.²¹

V maju in juniju so v okviru priprav za oboroženo vstajo v Mariboru in njegovi okolici potekali številni uporniški sestanki. Za načrtovanje in tudi izvajanje sabotažnih akcij sta bila pomembna zlasti sestaneke v studenskem gozdu, ki je sledil širšemu posvetovanju KPS v Ljubljani 1. junija 1941 in kjer so določili člane vojaškega komiteja za mariborsko območje ter širši sestaneke 22. junija na dravskem otoku Grisu v Zrkovcih. Na tem sestanku na Grisu so med drugim razpravljali o organizaciji sabotažnih skupin in sabotažnih akcij. Vojaški komite je postal operativni štab, ki je takoj po sestanku na Grisu pričel organizirati sabotažne skupine in usmerjati njihovo delovanje. Martin Greif, ki je imel pomembno vlogo pri organiziranju sabotažnih skupin, navaja v svojih spominih, da je bilo na Grisu dogovorjeno v zvezi s sabotažami tole: Sabotažne skupine naj štejejo tri do pet članov. V te skupine se morajo vključiti člani KP in SKOJ, vanje je treba pritegniti tudi druge. Greif tudi navaja, da so bili v sabotažnih skupinah predvsem mladinci.²²

Po sestanku na Grisu in po ustanovitvi sabotažnih skupin na desnem in levem bregu Drave so člani teh skupin izvedli v Mariboru vrsto sabotažnih akcij, in to največ v juliju. Za številne in predvsem manjše sabotaže so podatki le v spominskem gradivu.

Bruno Gobec

Za akcije, ki so omenjene le v pričevanjih, ni mogoče navesti datuma in drugih podrobnih podatkov. Na osnovi virov, ki so na voljo, tudi ni mogoče navesti natančnejših podatkov o sabotažah v tovarnah in železniškem prometu. V številnih primerih okupator ni mogel ugotoviti, da gre za sabotaže, še zlasti ne pri sabotažnih dejanjih v podjetjih.

Med manjšimi akcijami, ki se omenjajo v spominskem gradivu in na njihovi osnovi tudi v literaturi, lahko na splošno navedemo, da so člani sabotažnih skupin in še drugi nastavljali žeblje na cestah, ki naj bi predrlili gume motornih vozil, rezali so gume vozil, obračali in podirali smerokaze (taka akcija se omenja za Pobrežje), prekinjali telefonske zveze, podirali pa naj bi tudi telegrafске drogove. Med akcijami, ki jih ne moremo podrobneje opisati, so povzročile vsekakor največjo škodo sabotaže v železniških delavnicah in v kurilnici, na studeniški železniški postaji ter na vozlišču med koroško progo in progo proti Celju, kjer je vedno stalo dosti vagonov. Člani sabotažne skupine iz železničarske kolonije ter komunisti in skojevci v železniških delavnicah, kjer je bila razmeroma močna partijska organizacija, so kvarili stroje, predvsem pa sipali pesek v ležaje lokomotiv in vagonov oz. kvarili njihove osi. Martin Greif je navedel, da so pogosto poročali o takih akcijah.²³

Omenili smo, da v okupatorjevih dokumentih, ki so na voljo, skoraj ni podatkov o manjših sabotažnih akcijah. Eno od takih pa je poleg drugih večjih le omenil v svojem poročilu z dne 24. oktobra 1941 šef varnostne policije in varnostne službe Reinhard Heydrich, ki ga je poslal nemškemu zunanjemu ministru Joachim von Ribbentropu.²⁴ Pri 16. juliju 1941 je navedel, da so pri Pobrežju kot past za avtomobile položili desko z žebli. V omenjenem poročilu je Heydrich pri 16. juliju navedel še tri sabotažne akcije v Mariboru in dodal, da je gestapo uvedel preiskavo. Za dve od teh akcij imamo na voljo še druga okupatorjeva poročila in lahko navedemo, da so bile izvedene malo kasneje, kot je navedel Heydrich. Ni pa na voljo drugega okupatorjevega dokumenta o poskusu zrušitve oz. razstrelitve transformatorja pri železniških delavnicah, ki so jo vsekakor pripravili komunisti iz železniških delavnic in člani sabotažne skupine iz železničarske kolonije. Akcija, ki so jo poskušali izvesti na dan, ki ga navaja Heydrich, ali blizu tega datuma, ni uspela.

Heydrich je pri 16. juliju navedel, da so na Teznem presekali telefonsko zvezo. Orožniška postaja Tezno pa je 18. julija 1941 poročala, da so neznani storilci v noči na 18. julij na Tržaški ulici blizu Bohove s kleščami prerezali šest daljnovodnih in štiri odjemalne žice, povzročili za 100 RM škode in za tri ure prekinili delovanje daljnovoda.²⁵ Domnevamo lahko, da gre za isto akcijo, ki jo omenja Heydrich. Gestapo je kasneje ugotovil, da je sabotažno akcijo na telegrafskem daljnovodu izvedel Bruno Gobec, slaščičar iz Studencev. O tem je obvestil orožniško postajo Tezno 19. februarja 1942. Domnevamo

lahko, da Gobec akcije ni opravil sam, ampak še z drugimi člani sabotažnih skupin z desnega brega Drave. Bruna Gobca, ki je bil komunist že pred napadom na Jugoslavijo in pri katerem je bila na Obrežni cesti pomembna postojanka NOG, so Nemci aretirali že 4. septembra in ga nato 23. septembra 1941 ustrelili v Mariboru.²⁶ Verjetno je, da je bil Gobec ustreljen zaradi svoje dejavnosti v osvobodilnem gibanju in da je gestapo za njegovo vlogo pri omenjeni sabotažni akciji izvedel šele po njegovi smrti, prej ko je obvestil o tem tezensko orožniško postajo. Vsekakor je šlo pri akciji v noči na 18. julij 1941 za uspešno sabotažno dejanje, ki se v spominskem gradivu in tudi v literaturi večkrat označuje kot prerez mednarodnega telefonskega kabla Dunaj-Trst pri Bohovi.²⁷

V noči na 18. julij 1941 je bila v Mariboru izvedena še ena zelo uspešna sabotažna akcija, in to na železniški postaji Tezno. 17. julija ob petih popoldne je na to postajo pripeljal vojaški transportni vlak s petnajstimi vagoni. Na dvanajstih vagonih so bili naloženi deli za letala, na treh pa železova ruda. Zaradi tehničnih razlogov se je transportni vlak, ki je pripeljal iz južne smeri, ustavil na Teznem. Na vlaku je bilo vojaško spremstvo. Ob 23. uri in 13 minut je v enem od vagonov izbruhnil požar, ki se je zaradi vetra naglo razširil. Na vagonu sta bili dve letali, ki sta bili verjetno razstavljena. Gasilci so požar omejili, a od vagona in obeh letal so ostala le ožgana ogrodja. Vagon so izločili iz transporta in ga postavili na slepi tir tezenske postaje.

Po preiskavah o vzroku požara je bilo ugotovljeno, da so ga verjetno povzročile iskre iz lokomotive sanitetnega vlaka, ki je pred

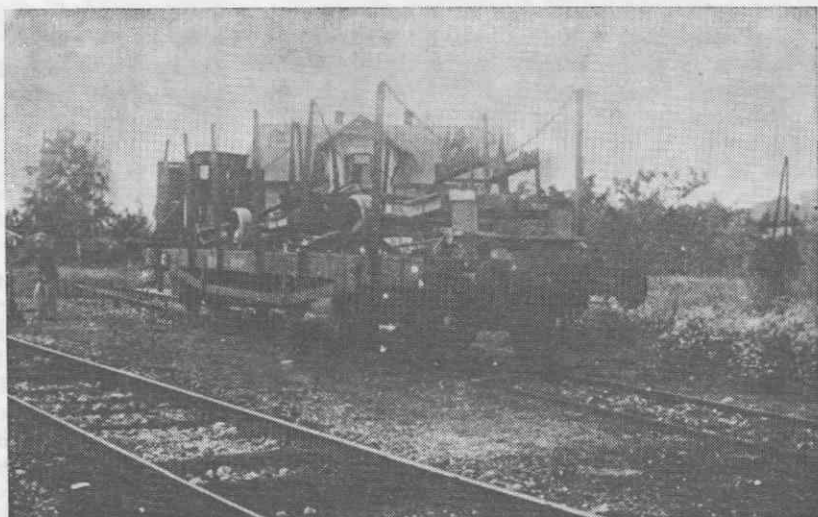
Okupatorjeva fotografija
zažganega vagona in uničenih
letal oziroma razstav-
ljenih delov za letali

izbruhom požara peljal prek tezenske postaje. Okupator je po prvih preiskavah domneval, da bi sabotaža komaj prišla v poštev. Takega mnenja je bila policija še 11. avgusta 1941.²⁹ Šef varnostne policije in varnostne službe Heydrich pa je v že omenjenem poročilu z dne 24. oktobra 1941 navedel, da je šlo za sabotažno akcijo slovenskih komunistov.²⁹ Vemo, da je gestapo dobil podatke o izvajalcu akcije od izdajalca Alojza Zorka. O akciji na tezenski postaji je Zorko povedal, da je sekretar partijske celice na Teznem in član rajonskega komiteja KPS na desnem bregu Drave Kodrič zažgal dva vagona z letalskimi deli. V zbirnem zapisniku Zorkovih izjav gestapu iz začetka januarja 1942 je navedeno, da je Kodrič to storil pred približno šestimi meseci. Primerjava datuma zapisnika in akcije na Teznem pokaže, da je bila Zorkova navedba v glavnem točna. To pa ne pomeni, da Zorko o Kodriču gestapu ni pripovedoval že prej. Zanimivo je, da je Zorko govoril o dveh vagonih in da je o dveh vagonih poročal tudi Heydrich. Okupatorjevi dokumenti, ki so bili napisani takoj po akciji, navajajo le en vagon in dve letali. Na rajonskem komiteju KPS na desnem bregu Drave so po Zorkovi navedbi akcijo na tezenskem kolodvoru nadrobno obravnavali in tu je bil Kodrič imenovan kot storilec. Imena Kodriča ni v zapisniku Zorkovega zaslišanja.³⁰ Gre za Dominika Kodriča, ki so ga Nemci aretirali že 22. avgusta 1941, ga iz Maribora za nekaj časa poslali v zapore na Borlu in ga 21. maja 1942 ustrelili v Mariboru.³¹ Kodriča, ki je bil zelo dejaven v osvobodilnem gibanju, je gestapo lahko aretiral, ne da bi tedaj že vedel za njegovo vlogo pri akciji na Teznem.

Upravičeno lahko menimo, da Kodrič ni sam izvedel akcije, ki je zahtevala natančno in hitro pripravo ter izvedbo in seveda obvestilo o prihodu vojaškega transportnega vlaka. V zvezi s požigom na tezenski postaji je vsekakor povezana še dejavnost drugih železničarjev komunistov. Hazim Hadžihalilović, ki je bil prometnik na postaji v Hočah in sekretar partijske organizacije v tem kraju, je sestavljal sezname s prihodi in odhodi vojaških vlakov s strelivom, in to tudi zaradi morebitnega partizanskega napada na take vlake. Povzročal je tudi zamude vojaških vlakov s poročili, da je proga zasedena. Imel je sodelavce na postajah od Maribora do Brežic in tudi zvezo z Julijem Hiničem, prometnikom iz Slovenskih Konjic, ki so ga Nemci ustrelili 27. decembra 1941. Hadžihalilović so Nemci ustrelili 30. oktobra 1941 v Ma-

riboru. Na tezenski železniški postaji sta bila telegrafista komunista Anton Mohar in Alojz Tomec. Tomec je opravil številne sabotaže v telegrafskem prometu in povzročal zamude vlakov. Sodeloval je pri trosilnih in drugih akcijah. Mohar je sodeloval s Tomcem in vzdrževal zveze z železničarji, ki so sodelovali v NOG.³² Moharja in Tomca so Nemci ustrelili 15. novembra 1941 v Mariboru.³³ Končno je bil Kodrič povezan z nekim orožnikom, ki je bil po začetku okupacije odpuščen iz orožniške službe in je bil nekaj časa zaposlen pri železnici na Teznem. Po Zorkovi izjavi je bil komunist in je za partizane dal puško in pištolo.³⁴ Iz navedenega je razvidno, da so bili železničarji zelo aktivni in so opravili številne sabotažne dejavnosti in sodelovali pri izpolnjevanju drugih nalog v NOG. Možno je, da so ti železničarji bili krivi za tehnični razlog, ki je povzročil postanek vojaškega transportnega vlaka na Teznem. V zvezi s sabotažnim delovanjem železničarjev je treba omeniti, da je v letu 1941 nekaj časa le-to usmerjal »Železničarski komite«, ki pa je za svoje območje ustanovil Pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo kot partijski organ »Za obveščanje in organiziranje sabotaže v prometu.« V času okrog 18. julija so člani sabotažne skupine z desnega brega Drave, v kateri sta bila tudi Martin Greif in udeleženec prve akcije Albin Vernik, zažgali valjar na Tržaški cesti.³⁵

Zadnjo pomembno sabotažno akcijo v obravnavanem obdobju je izvedel Martin Greif ob svojem odhodu v Pohorsko partizansko četo. Za Greifa je bilo delovanje v Mariboru vedno težje in tudi razmere v pohorski partizanski enoti so zahtevale okrepitve. Dobil je navodilo, naj gre na Pohorje. Ob odhodu iz Maribora v partizane je 8. avgusta zvečer zažgal gospodarsko poslopje betnavskega gradu v Radvanju, ki je bil last mariborske škofije in so ga Nemci zaplenili. Po nemškem poročilu je požar izbruhnil približno pol ure pred polnočjo. Zgorela sta senik in strojna lopa. Požar je uničil še 10.000 kg sena, ki je bilo v seniku, tri pluge, tri njivske brane, dva osipalnika, dva okopalnika, izruvač krompirja in še nekaj drugega orodja. Zgorelo je tudi deset sežnjev drv, nekaj škode pa je požar povzročil na svinjskem hlevu, ki je bil prizidan strojni lopi. V celoti je požar povzročil znatno škodo — 7330 RM. Po prvih preiskavah so Nemci ugotovili, da je ogenj izbruhnil na več mestih hkrati, da požar ni nastal zaradi neprevidnosti in da ni izključena komunistična akcija. Dognali so tudi, da so storilci poskušali vdreti še v drug se-

Okupatorjeva fotografija
zažganega vagona in uničenih
letal oziroma razstav-
ljenih delov za letali

nik, ki je bil okoli sto metrov oddaljen od pogorišča, a so jim močna vrata to preprečila.³⁶ Sabotažo pri betnavskem gradu je omenil tudi Slovenski poročevalec št. 18 z dne 20. septembra 1941. Na kratko je akcijo v svojem že omenjenem poročilu omenil tudi Heydrich. Po tej akciji oz. po 9. avgustu 1941 v Heydrichovih poročilih, ki za območje tistega dela Slovenije, ki ga je aprila 1941 dobila Nemčija, obsegajo čas od 16. julija do 17. decembra 1941, ni več podatkov o sabotažnih akcijah v Mariboru.³⁷

Po akciji pri betnavskem gradu tudi v drugih virih ni več podatkov o večjih sabotažnih akcijah v Mariboru. Le malo zatem, ko so prenehale sabotažne akcije v Mariboru, je začela izvajati uspešne in odmevne akcije Pohorska partizanska četa.³⁸

Po začetku avgusta 1941 ni bilo v Mariboru vidnejših sabotažnih akcij predvsem zato, ker je okupator prav v začetku avgusta začel zadajati hude udarce organizaciji osvobodilnega gibanja v Mariboru in jo do konca 1941. v glavnem razbil, seveda le začasno.³⁹ Na prenehanje sabotažnih akcij je vplivalo tudi to, da so odšli nekateri zelo aktivni izvajalci sabotaž v partizane.

Sabotažne akcije, ki smo jih navedli, sovpadajo s časom, ko je imel Maribor v času NOB in revolucije najpomembnejšo vlogo pri organiziranju in širjenju narodnoosvobodilnega gibanja v severovzhodni Sloveniji. Če bi hoteli še na kratko orisati pomen navedenih sabotažnih akcij v Mariboru, bi rekli tole. Pri akciji v Volkmerjevem prehodu je pomemben predvsem zgodnji datum akcije. To je bila prva uporniška akcija te vrste v Sloveniji. Izvedena je bila v središču mesta, v katerem je imel okupator najmočnejše sile

v okupirani slovenski Štajerski in kjer je bilo središče okupatorjevega aparata za okupacijsko območje Spodnja Štajerska. Akcija je bila izraz borbene pripravljenosti komunistov in skojevcev v Mariboru, kjer sta bila okupatorjev pritisk in nasilje še posebno močna.

Akcija je med prebivalstvom, ki je tri dni prej ob Hitlerjevem obisku opazovalo nacistično zmagooslavje, močno odmevala. Glede materialne škode, ki so jih povzročile posamezne sabotažne akcije, je bila vsekakor največja škoda pri akciji na tezenskem kolodvoru v noči na 18. julij. Znatno škodo so okupatorju povzročile tudi druge akcije v železniškem prometu in v železniških delavnicah. Omenjene sabotažne akcije so bile tudi eden od izrazov velike dejavnosti razmeroma močne organizacije KPS in SKOJ v Mariboru in uspešnega širjenja narodnoosvobodilnega gibanja v tem mestu od začetka avgusta 1941.

OPOMBE

1. O pripravi na vstajo in prvem obdobju NOG v Mariboru glej predvsem: Milica Ostrovška, Kljub vsemu odpor, 2. izpopolnjena izdaja, 1. knjiga, Maribor 1981 (odslej Ostrovška; Kljub vsemu odpor); Zdenka Rogl in Marjan Žnidarič, Maribor 1941–1945, Maribor 1975 (odslej Rogl–Žnidarič, Maribor 1941–1945); France Filipič, Prvi pohorski partizani, Maribor 1965 (odslej Filipič, Prvi pohorski partizani); Milan Ževart, Po sledovih narodnoosvobodilne vojne v mariborskem okraju, Maribor 1962 (odslej Ževart, Po sledovih NOV). — 2. Prazniki slovenskih občin, Ljubljana 1975, str. 109–110 in 193; Medobčinski uradni vestnik mesta Maribor, mariborskih občin ter občin Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec in Slovenska Bistrica, XVIII, Maribor 10. 6. 1982; Občina Maribor — Ruše ima v spomin na pomembno zma-

go Pohorske partizanske čete na Klopnem vrhu 17. septembra 1941 tudi svoj občinski praznik. — 3. Ževart, Po sledovih NOV, str. 173, Vodnik po partizanskih poteh, Ljubljana 1978, str. 527. — 4. Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in der Unter steiermark, št. 1 z dne 15. aprila 1941 in št. 5 z dne 24. aprila 1941; poročilo zveznega uradnika notranjega ministra dr. Müller-Scholtesa pri šefu civilne uprave na Spodnjem Štajerskem z dne 30. maja 1941 notranjemu ministru (Odslej poročilo Müller-Scholtesa), overovljen prepis v arhivu Muzeja narodne osvoboditve Maribor (Odslej AMNOM); Tone Ferenc, Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945, Maribor 1968, str. 62 — 210; Tone Ferenc in Milan Ževart, Nekatere značilnosti in posebnosti fašistične okupacije ter narodnoosvobodilnega boja in revolucije na slovenskem Štajerskem, Časopis za zgodovino in narodopisje (Odslej ČZN), 1979, št. 1—2; Ostrovska, Kljub vsemu odpor, str. 20—51; Marjan Žnidarič, Uvedba nemške civilne uprave v Mariboru leta 1941, ČZN 1982, št. 2, str. 1—14, isti, Okupatorjevi raznarodovalni ukrepi v Mariboru 1941, ČZN 1977, št. 1—2, str. 274—321. — 5. Poročilo Müller — Scholtesa. — 6. Glej med drugim: Metod Mikuž, Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji, I. knjiga, Ljubljana 1960, str. 164. — 7. Spominsko gradivo o akciji v Volkmerjevem prehodu v AMNOM. — 8. Poročilo mariborske izpostave kriminalne policije z dne 29. aprila 1941, AMNOM; poročilo policijskega direktorja v Mariboru z dne 29. aprila 1941 političnemu komisarju mesta Maribor, AMNOM (Navedeni poročili je objavil Tone Ferenc, Okupatorjevi dokumenti o diverzantskih akcijah in partizanskih bojih na Štajerskem leta 1941, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja (Odslej Prispevki) 1961, št. 1/2, str. 242—243; Zapis magnetofonskega posnetka pričevanj o delovanju SKOJ in mladine v Mariboru v letu 1941 z dne 15. novembra 1958, AMNOM; magnetofonski zapis izjav aretirancev po akciji v Volkmerjevem prehodu in Albina Vernika iz leta 1981, AMNOM; izjave Martina Greifa, Mirka Šoštarica, Helene Štor in drugih o aretacijah 29. aprila 1941, AMNOM; poročilo Müller — Scholtesa; Milan Ževart, Prva uporniška akcija v Mariboru, Borec 1961, št. 4, str. 205—206; isti, Prva uporniška akcija, Večer, 26. aprila 1976; isti: Uporniška akcija v Mariboru, 29. aprila 1941, Večer, 29. in 30. aprila 1971; isti: 29. april 1941 — prva uporniška akcija, Prazniki slovenskih občin, str. 109—110; Ostrovska, Kljub vsemu odpor, str. 65—68. — 9. Poročilo Müller — Scholtesa; poročilo mariborske izpostave kriminalne policije z dne 4. maja 1941, AMNOM (poročilo je objavil Tone Ferenc, Prispevki 1961, št. 1—2, str. 244); magnetofonski zapis aretirancev po akciji v Volkmerjevem prehodu in udeleženca akcije Albina Vernika ter pismena pričevanja aretirancev (pričevanja Mirka Birse, Bojana Čokla, Mirana Brenceta, Draga Kocmuta, Otmarja Kolmanica, Borisa Monjaca, Alojza Novaka, Ivana Osterca, Zdenka Šalde, Mirka

Šoštarica, Milana Jerota, Junija Jana in drugih, AMNOM. V zvezi z aretiranci glej članke Mirka Fajdiga: Iščemo imena zaprtih, Večer, 16. marca 1981; Iščemo imena zaprtih — uspešna poizvedba, Večer, 30. marca 1981, Iščemo imena zaprtih — nova imena in podatki, Večer, 6. aprila 1981; Iščemo imena zaprtih — sklenitev poizvedb, Večer, 13. aprila 1981. Odlomki izjav aretirancev po akciji v Volkmerjevem prehodu so objavljeni v članku: Asja Matjaž, Ponosni, ker niso klonili, Večer, 29. junija 1981. — 10. Marburger Zeitung z dne 2. maja 1941. — 11. Zapisnik zaslišanja Alojza Zorka z dne 2. januarja 1942 (odslej: Zapisnik Zorka), ARSNZ. Gre za zbirni zapisnik Zorkovih izjav gestapo. Alojz Zorko je bil od maja 1941 naprej skojevski funkcionar in od začetka junija 1941 do 27. septembra 1941, ko je bil aretiran, sekretar okrožnega komiteja KPS Maribor. Kmalu po zapisu sklepnega zapisnika je Zorka gestapo na skrivaj likvidiral pri Limbušu. Njegovo truplo so našli 20. januarja 1942. — 12. Glej opombi št. 7 in 8. Greif Martin je v eni svojih izjav (AMNOM) trdil, da je pri akciji v Volkmerjevem prehodu sodeloval Dušan Finžgar, ki je bil sekretar okrožnega komiteja SKOJ celjskega okrožja. Po začetku okupacije so ga poslali med organizatorje vstaje na ptujsko območje. Na poti v Ptuj se je nekaj časa zadrževal v Mariboru in je torej možno, da je sodeloval pri akciji. Iz Ptuja je krenil v partizane na Pohorje in ko je bil na sestanku v Mariboru pri Albinu Verniku, ga je gestapo aretiral. Sestanek pri Verniku je bil namreč izdan. Ustrelili so ga 10. oktobra v Šoštanju (O Finžgarju glej: Filipič, Prvi pohorski partizani, imensko kazalo na str. 347; Poslovilna pisma žrtev za svobodo, 3. razširjena in dopolnjena izdaja, Maribor 1978, str. 57—61 (odslej Poslovilna pisma žrtev za svobodo). Po izjavi Ženke Sagadin (zapis izjave je v AMNOM) je bil med stražarji tudi skojevec Ciril Strnad. Po podatku Franceta Filipiča je sodeloval tudi mladinec Ivan Maroh. V spominskem gradivu se navajajo še nekatera imena, a gre predvsem za tiste, ki so bili po akciji aretirani. Ostrovska (Kljub vsemu odpor, str. 65) navaja na osnovi izjave Draga Vresnika, da je Vresnik moral pred akcijo prinesiti pet litrov bencina, ki so ga skrili v Vetrinjski ulici. — 13. Filipič, Prvi pohorski partizani, str. 337. — 14. Poslovilna pisma žrtev za svobodo, str. 53 in 102. — 15. Zapis magnetofonskega posnetka pričevanj o delovanju SKOJ in mladine v Mariboru v letu 1941 in izjave Albina Vernika. — 16. Drago Vresnik, Bo Maribor dobil svoj praznik, Delo z dne 24. in 26. februarja 1971. — 17. Marburger Zeitung z dne 30. aprila in 1. maja 1941. — 18. Marburger Zeitung z dne 22. maja 1941. — 19. Izjava je v AMNOM. — 20. Izjava Simona Lorgerja v zapisu magnetofonskega posnetka z dne 15. novembra 1958. — 21. Izjava je v AMNOM. — 22. Ostrovska, Kljub vsemu odpor; Filipič, Prvi pohorski partizani; izjave Martina Greifa in drugo spominsko gradivo v AMNOM. — 23. Spominsko gradivo o NOG v Mariboru 1941. leta in še

posebej izjave Martina Greifa in Albina Vernika, AMNOM; Ostrovska, Kljub vsemu odpor, predvsem str. 122—125; Rogl — Žnidarič, Maribor 1941—1945, str. 10—14; Filipič: Prvi pohorski partizani. Po Zorkovi izjavi je bil sekretar partijske organizacije v železniških delavnicah Vladimir Vidav. Vidav je pred vojno deloval v Jugoslovanski strokovni zvezi. Bil je član pokrajinskega odbora OF za Štajersko. Nemci so ga ustrelili 15. novembra 1941 v Mariboru (Poslovilna pisma žrtev za svobodo, str. 77, 85, 86). V železniških delavnicah je bil pri sabotažnih akcijah pred odhodom v Pohorsko partizansko četo zelo aktiven narodni heroj Angel Besednjak, ki je padel 1. novembra 1941. — 24. Tone Ferenc, Štiri Heydrichova poročila o sabotažnih, diverzantskih in partizanskih akcijah v letu 1941, ČZN 1965, nova vrsta, 1. letnik, str. 189—208. — 25. Poročilo orožniške postaje Tezno z dne 18. julija 1941 komandantu varnostne policije in varnostne službe na Spodnjem Štajerskem, AMNOM, poročilo je objavil Tone Ferenc, Prispevki 1961, št. 1/2, str. 248. — 26. Dopis komandanta varnostne policije in varnostne službe na Spodnjem Štajerskem z dne 19. februarja 1942 orožniški postaji Tezno, AMNOM. Orožniška postaja Tezno je 23. februarja 1942 o Gobcu kot storilcu akcije poročala izpostavi kriminalne policije v Mariboru. AMNOM; Poslovilna pisma žrtev za svobodo, str. 53. — 27. Glej med drugim: Filipič, Prvi pohorski partizani, str. 58. — 28. Poročili mariborske izpostave kriminalne policije z dne 18. julija in 11. avgusta 1941 s prilogami, AMNOM (poročilo z dne 18. julija 1941 je objavila Zdenka Rogl, Okupatorski dokumenti iz arhiva muzeja narodne osvoboditve. ČZN 1969, str. 543. — 29. Glej. op. 24. — 30. Zapisnik zaslišanja Zorka. — 31. Vpis-

na knjiga mariborskih sodnih zaporov, AMNOM; Poslovilna pisma žrtev za svobodo, str. 156. — 32. Zapisnik zaslišanja Zorka; Poslovilna pisma žrtev za svobodo, str. 64 in 87. — 33. Poslovilna pisma žrtev za svobodo, str. 77. — 34. Glej op. 30. — 34a. Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI/1, dok. št. 34. — 35.

Izjave Martina Greifa in Albina Vernika in drugo spominsko gradivo v AMNOM. — 36. Poročilo orožniške postaje Studenci z dne 9. avgusta 1941 komandantu varnostne policije in varnostne službe na Spodnjem Štajerskem, AMNOM (Poročilo je objavil Tone Ferenc, Prispevki št. 1/2, str. 249 do 250); Ostrovska, Kljub vsemu odpor, str. 166; Filipič, Prvi pohorski partizani, str. 144. Zanimivo je, da Martin Greif v več svojih izjavah, v katerih omenja sabotažne akcije, požiga pri betnavskem gradu ne omenja. — 37. Glej opombo 24. — 38. O akcijah Pohorske partizanske čete glej med drugim: Ževart, Po sledovih NOV; Filipič, Prvi pohorski partizani; Lojze Penič, Partizansko Pohorje, Maribor 1977; Ivan Ferlež, Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941 — 1942, Ljubljana 1972, str. 81—93; Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941—1945, Ljubljana 1977, str. 112—113 in 138—139. — 39. O izgubah NOG v Mariboru v drugi polovici 1941 glej predvsem: Ostrovska, Kljub vsemu odpor; Rogl—Žnidarič, Maribor 1941—1945; Filipič, Prvi pohorski partizani; Ževart, Po sledovih NOV. Med dokumenti izgube osvobodilnega gibanja v Mariboru zelo ilustrirajo: vpisna knjiga mariborskih sodnih zaporov, okupatorjevi razglasi o streljanjih sodelavcev in organizatorjev NOG iz leta 1941, AMNOM, in tudi zapisnik zaslišanja Zorka.

RAZVOJ UPRAVNE UREDITVE V MARIBORU*

VLADIMIR BRACIČ

Splošni družbeni in politični razvoj v Evropi, ki je terjal ukinitve preživelih fevdalnih ustanov, je prisilil cesarsko oblast na Dunaju, da je izvedla korenitejše reforme, ki so dobile globlji izraz v splošni kmečki odvezi in organizaciji novih državnih, upravno-političnih in sodnih organov. Tako je na osnovi provizičnega zakona o občinah z dne 7. marca 1849 cesarski notranji minister z »visokim odlokom« z dne 4. februarja 1850 izdal odlok o imenih novih občin »soseske«. Na osnovi tega odloka je cesarsko namestništvo v Gradcu s posebnim odlokom z dne 20. septembra 1850 razglasilo nove občine (soseske) z njihovimi deli. Soseske so bile določene po prin-

cipu, naj krajani v okviru soseske sami rešujejo svoje osnovne probleme. Prave državne organe so predstavljale posebne upravno-politične enote, imenovane okrajna glavarstva. Na njihovem območju je poslovalo eno ali več okrajnih sodišč. Višja stopnja upravno-politične oblasti je bilo okrožje.

Maribor je postal sedež okrožja, ki je obsegalo s Slovenci naseljen del Vojvodine Štajerske. Zunaj njegovega območja so ostali slovenski kraji severno od Kozjaka, ki jih tudi Slomšku ni uspelo vključiti v mariborsko škofijo, in v radgonskem kotu. Nekaj slovenjegoriških vasi južno od Mure je pripadalo okrajnemu glavarstvu v Radgoni in s